

**Pr. prof. univ. dr. Ionel Ene,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

RAPORTUL „OBIECTIV – CONȚINUT” LA DISCIPLINA RELIGIE, DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

Abstract: *The discrepancy between the proposed objectives and the contents of the textbooks is in the field of evidence in the discipline of Religion, in pre-university education. The Communication aims to highlight this and seeks to mark a path to follow.*

From the analysis of Religion textbooks, in Pre-University education, we found that the essential objective of the discipline can not be achieved by following and mastering the contents, but also the fact that between the contents of textbooks there is no red thread to follow and thus achieve the goal. proposed. Scholasticism, increasingly criticized throughout the educational field, is in the field of evidence here. Moreover, there are contents that, in addition to the weight of entering the age of childhood, are not absolutely necessary conditions to achieve the goal of the discipline in question.

In this regard, a revision of curricula, including textbooks, is required. We sound the alarm and are firmly convinced that the discipline of Religion cannot be like all the others. Far from being triumphant, or pessimistic, we are convinced that the model of training students needs to be changed, in the whole educational field, including the discipline of Religion.

Keywords: *Religion, textbook, content, objective, background, form.*

1. Introducere

Trăim într-o vreme a marilor prefaceri politice, economice, sociale, dar și comportamentale. Lumea este împărțită pe Terra, din toate punctele de vedere. Este greu de ajuns la o uniformizare în orice domeniu, dar este și mai greu de schimbat mentalitățile care, nu de puține ori, generează realitățile sociale, politice și economice. Anul

2020 curgător este martor al unor schimbări radicale și din cauza pandemiei, care a generat și generează încă dispute, atât la baza, cât și în vârful piramidei sociale. De altfel, și la nivel mondial perceperea pandemiei și comportamentul, în același timp, diferă de la stat la stat. Realități pe care altădată nu ți le puteai imagina și-au făcut loc printre noi, de la telemuncă și școală on-line, până la disputele electorale cu exploatarea bolii momentului. Societatea umană se radicalizează, reapar disputele rasiale, uneori și cu conotații religioase, se dovedește, odată în plus, că omenirea nu a învățat din grozăviile trecutului și riscă repetarea greșelilor impardonabile ale conflictelor mondiale.

Cum a fost posibil să se ajungă aici? Greu de precizat! Totuși, analizând istoria omenirii, ne dăm seama de schimbările care s-au petrecut în societatea modernă și au generat realitatea prezentă. Mai precis, până la Revoluția franceză, când s-a schimbat paradigma formării omului și raportării la alte valori, umanitatea, în ansamblul ei, era religioasă și raporta totul la Divinitate – Dumnezeu Revelat în Istorie. Până atunci, omul de știință era pasionat de măreția, frumusețea și armonia Cosmosului, pe care dorea să le surprindă în operele sale și să-l îndemne pe om să atingă frumusețea și statura Creatorului. Revoluția franceză a schimbat paradigma și în locul lui Dumnezeu, pe care L-a aruncat la coșul de gunoi al Istoriei, așează dumnezeul Progres și zeița Știință, cărora li se închină până astăzi și își raportează întreaga-i viață și activitate, ca și cum ar fi sigurele valori. După Revoluția comunardă omul de știință, adulând Rațiunea și întorcându-se la antropocentrismul antic, a căutat în operele sale să slăvească omul și să-și supună natura. În locul unui Dumnezeu Atotînțelept și Atotputernic, Creator al Universului și al omului s-a postulat Hazardul, care ar fi stat la baza apariției vieții și, fără dovezi științifice, ci doar cu ipoteze, s-a instituit ca axiomă evoluționismul. S-a conturat o altă mentalitate care a cucerit, cel puțin lumea sau cultura europeană cu toate tentaculele ei. Ideologiile secolului XX au fost posibile tocmai datorită acestei schimbări. Nu mai este pentru nimeni un secret astăzi că Marx, atunci când și-a construit ideologia, a fost influențat de *lupta speciilor* postulată de Darwin! La fel, nu mai este un secret astăzi că darwinismul ar fi rămas o poveste de seară, dacă Ernest Haeckel, cu talentul său la desen, nu l-ar fi înfățișat ca autentic, completând verigile inexistente între specii cu

frumoasele sale realizări de birou, provenite din bogata-i imaginație! Materialismul este, prin excelență, cea mai fidelă punere în practica socială a viziunii evoluționiste asupra vieții și Universului. Dacă la acestea mai adăugăm și faptul că Biserica creștină (în ansamblul ei) a fost prinsă pe picior greșit de teza evoluționistă, care a fost îmbrățișată de mediile academice, deși a fost condamnată încă de la început, atunci ne putem explica mai ușor de ce între Știință și Religie s-a deschis o prăpastie, artificială, dar cultivată cu interes, și de ce sechelele divorțului între cele două se resimt până astăzi. O sută de ani le-a trebuit oamenilor de știință să prindă curaj și să declare că argumentele științifice infirmă ipoteza evoluționistă, iar Biserica, rămânând la nivelul de exprimare tradițional nu mai putea fi percepută ca partener de dialog. Am făcut această introducere pentru a înțelege că tarele învățământului materialist-dialectic (a se citi evoluționist), obligatoriu în timpul perioadei comuniste, sunt sesizabile și astăzi, fiindcă depășirea vechii mentalități cere efort intelectual deosebit și punere la punct cu toate rezultatele cercetării științifice autentice. Iarăși, nu este o noutate că societatea academică este multicoloră, deosebind oamenii de știință, de posesorii de diplome și colportorii de informații științifice. Or, Biserica Ortodoxă Română a fost nevoită, după evenimentele din Decembrie 1989, să propună o *Tematică* pentru disciplina Religie, care și-a făcut reîntrarea în circuitul învățământului de stat, oficial, chiar în anul școlar 1990/1991. Felul cum a răspuns la acest deziderat are urmări până astăzi. De aceea, ne propunem să facem o radiografie a raportului *Obiectiv – Conținut* la această disciplină la trei decenii de predare în învățământul preuniversitar.

2. Stadiul cercetării

Trebuie să facem precizarea că aici avem de-a face cu două mari registre de cercetare. Cel dintâi, este un registru al cercetării de specialitate, al conținutului religios, iar cel de-al doilea, un palier al cercetării psiho-pedagogice, prin care se urmărește descoperirea celor mai bune metode sau căi de împărtășire a conținutului tuturor copiilor, după nivelul de vârstă. Legătura între cele două direcții de cercetare este absolut necesară, în cazul predării disciplinei *Religie* în întreg

învățământul preuniversitar. În lucrarea de față, ne vom mulțumi să menționăm doar câteva lucrări, din sfera psiho-pedagogică, cu aplicare la conținutul religios, cu anumite precizări, fără a ne opri asupra cercetării teologice, propriu zise. Cel mai prolific cercetător, în acest domeniu, este profesorul Dorin Opreș, care face și o inventariere a lucrărilor de specialitate, în cartea sa *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*¹. Nu înseamnă că între timp (2012-2020) nu au apărut alte multe lucrări. O simplă cercetare pe net ne arată că sunt 4980 de titluri, în acest domeniu². Totuși, trebuie să spunem că, în ciuda acestei impresionante producții de cercetare psiho-pedagogică, actul educațional are de suferit. Și rândurile ce se vor așterne pe hârtie, vor să scoată în evidență această realitate.

3. Problema cercetată

Titlul referatului nostru este sugestiv în acest sens. Lucrarea se dorește a fi un semnal de alarmă pentru reevaluarea raportului între *Obiective și Conținuturi*, la disciplina *Religie*. De ce avem această opinie?

Trebuie să recunoaștem că în perioada dominației ateo-materialiste în țara noastră, disciplina Religie a fost scoasă din curriculum-ul învățământului preuniversitar. Timp de aproape jumătate de secol învățământul religios a fost specific instituțiilor bisericești, respectiv Seminarilor Teologice, pentru Biserica Ortodoxă Română. Organizate după modelul unei cazarme, cu internat, Seminariile își propuneau să formeze oficanți ai cultului, adică preoți. Accentul era pus pe însușirea cunoștințelor specifice religioase, pe o deprindere a oficerii slujbilor și oarecare cultură generală. Cele trei slujiri ale preoției hristice (învățător, arhieru, împărat) erau, în general, reduse doar la misiunea

1. Editura Didactică și Pedagogică, R.A. București, 2012, pp. 398-415. Nu este exhaustivă inventarierea, ci mulțumitoare. Spre exemplu, o lucrare destul de cunoscută a prof. Ana DANCIU, *Metodica predării religiei în școlile primare, gimnaziale și licee*, Editura Anastasia, București, 1999, nu este menționată.

2. <https://www.bing.com/search?q=+Didactica+predarii+religiei&qs=n&form=QBRE&sp=-1&pq=didactica+predarii+religiei&sc=0-27&sk=&cvid=6BCC4E73EB7F471FB74EC732BEDE89FA>, la 03.11.2020, ora 19,31.

sfințitoare. Celelalte două aripi ale preoției, misiune și conducere erau mai mult mimate, în condițiile în care slujirea preotului se limita doar la locașul de cult și casele credincioșilor. Disciplina *Misiologie* sau *Îndrumări misionare* avea mai mult un caracter informal și pentru faptul că nu puteai face misiune în nicio instituție laică.

După evenimentele din Decembrie 1989 lucrurile s-au schimbat. Biserica a fost invitată să-și reia locul în spațiul public și în instituțiile sociale: spital, armată, penitenciar, dar și în școală. Se cereau deodată slujitori cu abilități deosebite, dar și formatori de cadre, spre a răspunde noilor provocări. În acest context a fost nevoie de o *Programă școlară* pentru învățământul primar și gimnazial, chiar din toamna anului 1990, apoi și pentru cel *Liceal*, câțiva ani mai târziu (1991-1992 în Liceele Pedagogice, iar din 1995/96 și celelalte licee). Entuziasmul acelei perioade a fost deosebit; preoții au fost invitați să susțină orele de Religie. Inexistența manualelor, lipsa de experiență în actul didactic au fost depășite de acest entuziasm al slujitorilor sfintelor altare. S-au înființat programe de studii pentru formarea de cadre didactice de specialitate la cele două Institute Teologice de grad Universitar (ce au funcționat în perioada comunistă – București și Sibiu), care au fost primite în Universitățile de Stat și au devenit Facultăți, dar în același timp s-au înființat mai multe Facultăți de Teologie sau Departamente, ori simple programe de studii cu dublă specializare, în general *Litere-Teologie*. Din păcate, în dorința de a răspunde imediat nevoilor apărute, *Programele școlare pentru Religie* sau *Planurile de învățământ* au fost întocmite fără să se pună problema esențială: *căror obiective răspund conținuturile? Sau, odată împărtășite aceste conținuturi, ce abilități dorim să dobândească elevii?* Fiindcă *Planurile de învățământ* sau *Programa școlară pentru Religie* din cursul primar și gimnazial, la început, apoi și cel liceal, erau, cu mici excepții, cuprinsurile manualelor de Seminar. Pentru preoții-profesori acest lucru era foarte bun, fiindcă stăpâneau conținuturile din timpul formării lor, dar pentru elevi situația era foarte delicată, deoarece disciplina nou introdusă în curriculum devenea o *povară* cu foarte multe informații de asumat. Dacă la aceasta adăugăm și faptul că preoții-profesori făcuseră în Seminar și Institutul Teologic discipline care să-i ajute să predea o lecție, dar maturilor, aici era nevoie de vocație și un efort suplimentar pen-

tru a face din *Religie* cea mai frumoasă lecție despre un nou mod de viață, pe care urmându-l să poți ajunge asemenea lui Dumnezeu. Primii profesori de metodică nu stăpâneau conținuturile teologice și predau studenților de la Teologie după scheme tehnice. Spre exemplu, printre primele lucrări de metodică, în ceea ce privește Religia, amintim lucrările profesorului Constantin Cucoș de la Iași³. Din nefericire, formația sa filozofică a făcut destul de greoi mesajul. Cât privește o altă lucrare, apărută în aceeași perioadă, aparținând dnei Ana Danciu⁴, trădează o firavă stăpânire a conținuturilor, dar și neputința de a descoperi nepotrivirile dintre acestea și obiectivul general propus. De altfel, în epocă era mai important să predai Religia decât să te întrebi ce vrei să obții la sfârșitul ciclului de instruire. După trei decenii de predare a Religiei în preuniversitar suntem martori la degradarea vieții moral religioase și pentru faptul că nu există o corelare a mesajului transmis elevilor de toate disciplinele, dimpotrivă, sunt discipline ce *educă patimile*⁵, ori care relativizează Religia⁶. În fața valului neomarxist, neoprogresist, nihilist, globalist, ultraprogresist etc., etc., se impune o reevaluare a abordării disciplinei Religie în preuniversitar.

Ca o primă concluzie, putem spune că *Programa școlară* avea un conținut bogat ce urmărea formarea de slujitori ai Altarului și era specifică învățământului teologic seminarial. Nu știu cât de mult s-a conștientizat la început că obiectivul principal al disciplinei Religie din învățământul preuniversitar nu poate fi identic cu obiectivul disciplinelor teologice din învățământul seminarial! La un prim semnal de alarmă s-a căutat să se îmbunătățească această programă, s-a recurs la o programă *în spirală*, în care, în ansamblu, să păstra *ad integrum*

3. Constantin CUCOȘ, *Pedagogie și axiologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995; *Educație religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom. Iași, 1999, pentru a aminti doar două dintre ele.

4. Prof. Ana DANCIU, *Metodica predării religiei în școlile primare, gimnaziale și licee*, ed. cit.

5. A se vedea în acest sens prof. Antonie PRISĂCARU, *Educarea patimilor în Școală – educarea patimii curviei*, f. a. (dar după 2003 după bibliografia folosită), fără editură, doar cu mențiunea *Tipografia DOCUPRINT*, ISBN 973-87121-5-7, 150 p.

6. A se vedea, în acest sens, Henry de LESQUEN, *Religia contra ideologiilor socialiste*, Editura ANTET, București, 1995.

conținutul, cu singura deosebire că erau luate calupuri de teme, din disciplinele teologice seminariale. Spre exemplu, la început, la clasa a V-a se predau noțiuni din Vechiul Testament, la clasa a VI-a din Noul Testament, la clasa a VII-a Istoria Bisericii Ortodoxe Române și Istoria Bisericească, la clasa a VIII-a Dogmatică și Morală! În noua configurație, la fiecare clasă, erau luate câteva teme din fiecare obiect. De altfel, așa au apărut și Manualele, adăugându-se și alte teme din obiectele studiate în Seminarii (Liturgică, Istoria Religiilor, Spiritualitate etc.) precum și teme de actualitate: *Creștinism și problemele lumii contemporane, Ortodoxie și cultură națională*⁷. Ce constatăm? Conținuturile sunt aceleași cu cele predate în Seminarii, de unde deducem că și obiectivele sunt aceleași. În aceste condiții, ne întrebăm firesc: care este finalitatea predării Religiei în învățământul preuniversitar? Ce dorim să realizăm? Eu cred că obiectivul principal este să facem din copii buni creștini, care să trăiască și să înțeleagă creștinismul ca pe un mod de viață sau ca pe o invitație pe care Dumnezeu ne-o face prin Fiul Său, Mântuitorul Hristos, în care noi să redevenim partenerii Lui de dialog în iubire! Să înțeleagă orice gest liturgic ca izvorând din trăirea profundă a răspunsului la această invitație. Odată parcursă, programa actuală de *Religie* din învățământul preuniversitar nu urmărește și nu are cum să atingă acest obiectiv.

O a doua concluzie este legată de nevoia corelării conținutului sau conținuturilor manualelor de Religie cu obiectivul esențial, pe care îl urmărim prin predarea acestei discipline în învățământul preuniversitar. Nu putem elabora conținuturile și apoi să stabilim obiectivele, ci întâi ne dumirim ce urmărim să obținem și apoi elaborăm conținuturile, strategiile, etc., etc. Dar această acțiune nu poate fi rezolvată pompieristic, ci doar cu un efort conjugat al unui colectiv cu vocație și experiență în domeniu. Iar prezența profesorilor consacrați

7. A se vedea, în acest sens: Prof. Florin BOLDEA, prof. Violeta BOLDEA, prof. Vasile POP, prof. dr. Liviu LAZĂR, *Religie – cultul ortodox – manual pentru clasa a IX-a*, Editura Corvin, Deva, 2004; Ionuț CORDUNEANU, Alina LADAR, coordonator preot Mihai HAU, *Religie cultul ortodox, manual pentru clasa a X-a, Învățământ liceal și Școala de Artă și Meserii*, Editura CD PRESS, București, 2005; Adrian LEMENI (coordonator), Jean NEDELEA, Georgian PĂUNOIU, Silviu TUDOSE, *Religie Cultul Ortodox, Manual pentru clasa a XI-a*, Editura Corint, 2006.

din învățământul primar, gimnazial și liceal este absolut necesară, fiindcă doar ei cunosc foarte bine realitățile de pe teren. Desigur, rândurile de față pot fi expresia unui punct de vedere subiectiv, dar faptul că încă din ianuarie 1990 am predat în învățământul primar și gimnazial, din anul 1991 în cel liceal, iar din 1993 și în cel universitar, iar în perioada 1999-2006 am avut și misiunea de inspector de specialitate pe un județ, mă fac să cred că radiografia de mai sus își are temei în realitatea concretă.

4. Propuneri de cercetare – studiu

O propunere concretă a unei *programe școlare* sau a unui *plan de învățământ* pentru disciplina Religie, din învățământul primar, gimnazial și liceal nu poate fi expusă aici și ar fi de dorit să fie expresia unei consultări mai ample, nu viziunea unei singure persoane. Indiferent de cine ar fi elaborată, se impune a fixa obiectivul principal: ce se urmărește prin predarea acestei discipline? Și în funcție de ce se dorește, să se elaboreze conținuturile, care să fie aplicabile și la concretul afectivo-comportamental al elevilor. Spre exemplu: Când se predă *Sf. Cruce*, e necesar să facem o istorie a prezenței acesteia în lume, în Vechiul Testament, ca simbol sau prefigurare, să arătăm cum a ajuns să fie semnul celui mai mare dispreț la adresa omului cu puțin timp înainte de venirea Mântuitorului în istorie, dar să se accentueze latura duhovnicească, izvorâtă din realitatea sacrificiului. Altfel apus, însemnarea cu semnul Sf. Cruci să fie o prelungire, o materializare și o actualizare a realității de pe Golgota, unde, întâlnindu-se maxima răutate umană (care în locul recunoștinței și mulțumirii ce trebuia adusă lui Hristos oferea cuiele și crucea), cu iubirea divină, a fost topită de aceasta din urmă. Ori conștiința celui ce se închină trebuie să implore iubirea lui Dumnezeu să-i topească orice urmă de răutate din propria-i ființă, altfel închinarea rămâne o formă fără fond sau un ritual fără conținut!

5. Metode de cercetare

Metodele de cercetare folosite în această prezentare sunt analiza manualelor, a lucrărilor de pedagogie, inspectarea orelor de Religie

și mai ales constatarea atitudinii elevilor față de disciplină, profesor, Biserică și familie. Observația directă, atât a actului didactic, dar și a rezultatului acestuia m-a îndemnat să aștern pe hârtie rândurile de față.

Finalitatea demersului nostru este să ne convingem, dacă mai era cazul, că suntem invitați să redescoperim creștinismul, ca cel mai minunat mod de viață, ca demnitatea cea mai mare, la care omul poate accede pe pământ: este o invitație la un parteneriat de iubire cu Dumnezeu, ce însumează tot atâtea parteneriate cu toți cei care ne întâlnim pe căile vieții acesteia.

Concluzii

Invitația făcută Bisericii de a reveni în societate, după evenimentele din Decembrie 1989, a fost onorabilă și reparatorie. Din păcate, lipsa de exercițiu, de experiență a dus la neputința schimbării mentalității și profilului societății, după ce timp de trei decenii elevii au urmat disciplina Religie. Acest lucru a fost cauzat și de faptul că nu s-a pornit de la o analiză concretă a raportului dintre obiectivul propus și conținutul oferit de această disciplină. După trei decenii, în care cantitatea de informații a fost prioritară, în detrimentul formării caracterului creștin al elevului, se impune o reșezare a lucrurilor, pornindu-se de la stabilirea *Obiectivului general (formarea unor buni creștini)*, la conturarea conținuturilor care să ofere deprinderile și cunoștințele necesare atingerii acestui scop nobil. La sfârșitul ciclului de instruire (absolvirea liceului) tânărul trebuie să perceapă creștinismul ca mod de viață, pe care l-a descoperit Dumnezeu prin Fiul Său și pe care suntem invitați să-l urmăm.